

LUCIA JANG
en SUSAN McCLELLAND

De sterren tussen zon en maan

De Fontein

Voor mijn drie zonen, opdat ze hun eigen geschiedenis en de liefde van hun moeder zullen begrijpen.

Voor Soohyun Nam, die een jaar lang bijna elke zaterdagmorgen tussen Susan McClelland en mij in heeft gezeten om mijn verhaal te vertalen.

En ten slotte voor de talrijke naamloze Noord-Koreanen die naar vrijheid en leven vluchtten maar omkwamen tijdens hun reis voordat ze hun bestemming konden bereiken – ieder met een eigen verhaal dat evenveel verdriet en pijn maar ook hoop en liefde bevat als het mijne.

Lucia Jang

INHOUD

Proloog	9
Deel een	11
Deel twee	133
Deel drie	203
Epiloog	289
Dankwoord	291
Noot van de tolk	293
Nawoord: Getuigenis afleggen <i>door Stephan Haggard</i>	295

PROLOOG

Lieve Taebum,

Ik kijk nu naar jou, terwijl je in de wieg ligt te slapen in Ulaanbaatar in Mongolië. Mijn ogen gaan naar je buik terwijl je in- en uitademt. Ik heb nooit eerder gebeden, maar ik voel dat ik dat nu moet doen. Ik steek mijn handen omhoog zoals ik dat een Zuid-Koreaanse man in China heb zien doen, een man die een kruis om zijn hals droeg en een huis had dat naar lavendelwierook en smeltend kaarsvet rook. Ik sluit mijn ogen, maar stop voordat ik een woord heb kunnen zeggen. Jij maakte een vreemd geluidje. Ik stop het dunne lakentje in om je zwakke en vermoeide lijfje en ontspan me. Je gezicht is weer kalm.

Er is zo veel dat ik je wil vertellen, Taebum. Je bent nog maar een paar maanden oud, en ik wil dat je wijs wordt zodat je deze herinneringen, die ik in een dagboek heb besloten vast te leggen, zult kunnen begrijpen. Ik wil dat je de krachten begrijpt die ons bijna vernietigd hebben, en de kracht die ons, zo weet ik nu, in leven heeft gehouden: liefde. Jij had eigenlijk niet mogen leven. Al vanaf je verwekking heeft niemand je gewild: je vader niet, zijn familie niet, China, het land waar je verwekt bent niet en Chosun, het land waar je geboren bent niet. Drommen mensen hebben geprobeerd te voorkomen dat jij ter wereld kwam. Zelfs mijn moeder, mijn Umma, vond dat ik je kwijt moest zien te raken.

Toen ik voor jouw geboorte in het gevangenenkamp zat en wist dat de Partij me zou dwingen het kind dat ik droeg te aborteren, begon ik een lied te zingen. Het was zachtjes gaan sneeuwen, maar toen ik dicht bij het raampje van mijn cel stond zag ik de zon op een onbewolkte dag. Dwars door de kilte heen die aan mijn lichaam vrat sinds ik Chosun was ontvlucht, voelde ik warmte. Ik sloot mijn ogen. ‘*Jjanghago haeddulnal Doraondanda*,’ zong ik zachtjes. ‘Er zal een mooie zonnige dag terugkomen.’

Ik zong in gedachten een ander liedje toen ik je boven mijn hoofd tilde in die plastic zak die Abuji, mijn vader, voor je had gemaakt: het lied van het bloemenmeisje uit de film waar ik in mijn jeugd zo dol op was. De zak heeft je beschermd tegen het koude water en je verborgen voor de grenswachters die ons allebei neergeschoten zouden hebben als ze ons hadden gezien. Alleen je gezichtje was zichtbaar, zodat je kon ademen. Ik droeg je over de rivier de Tumen naar China. Ik droeg je in mijn armen naar Mongolië.

Ik heb geen idee wat het leven je zal brengen, mijn zoon. We zullen binnenkort naar Zuid-Korea worden gestuurd, waar we een appartement en een nieuw, veilig leven krijgen. Als je groter bent, wil ik dat je deze woorden leest, ook al zullen ze vele dingen over je moeder onthullen. Ik zal de waarheid niet voor je verbergen. Te midden van alles wat ik heb doorgemaakt zag ik de zon, voelde ik haar warmte. Jij zult waarschijnlijk nooit een voet op de bodem van je vaderland zetten. Desondanks wil ik dat je het Chosun begrijpt dat in jouw ziel besloten ligt.

DEEL EEN

1

Mijn moeder glimlachte zelden. Maar als ze het deed, hield ze haar hoofd een beetje schuin, weken haar rode lippen iets van elkaar en dansten haar zwarte pupillen in de parels van haar ogen.

Op een keer toen dat gebeurde zaten we in onze voortuin uit te kijken over de velden met mais, bonen en aardappelen bij ons huis in het stadje Yuseon.

‘Dochter,’ fluisterde ze terwijl ze me in haar armen nam. De geur van haar lichaam vermengde zich met de kamillegeur van de *deulgukhwa* die al vroeg in bloei stond en waar we doorheen waren gelopen. Het was mijn vierde verjaardag, op de vijfde dag van de vijfde maand. Zoals het gebruik wilde had ik als ochtendmaaltijd een kom witte rijst gegeten om het te vieren.

Mijn moeder streek over haar buik, die dik was. Haar tweede kind zou geboren worden in de tiende maand van dat jaar, had ze verteld.

‘Ik ben nu nog een tijdje alleen van jou, en daarna zul je me moeten delen,’ zei ze. Haar wimpers deden me denken aan de vleugels van de tijgervlinders die ik ’s ochtends rond de azalea’s in de tuin zag fladderen. ‘Ik wil je veel dingen vertellen,’ ging ze verder. ‘Ik weet alleen niet waar ik moet beginnen.’

‘Umma, ik wil weten wat “ik hou van je” betekent.’ Ik glimlachte, ontspande me in haar armen en voelde haar harde buik tegen

mijn rug. 'Dat heb ik Abuji een keer tegen je horen zeggen.'

'Hm. Dat zal ik je zeggen. Maar eerst moet ik je vragen om het niet aan iemand anders te vertellen,' zei ze zacht.

'Dat beloof ik,' zei ik terwijl mijn blik op een paar mussen vlak bij ons viel.

Ik kan me niet alles herinneren van wat mijn moeder me daarna vertelde, Taebum, want ik was nog maar een klein kind. Maar in latere jaren en toen ik ouder werd vertelde ze me veel verhalen uit mijn kindertijd, en ik zal er hier een aantal voor je navertellen.

'Mijn familie, jouw voorouders, komt uit een provincie in het noorden van Chosun,' begon mijn moeder. 'Ik ben opgegroeid in een klein, betonnen huis met twee zussen en drie broers. Ik was de oudste. Ik was de dapperste. Ik was...' Haar woorden stierven even weg. 'De spontaanste. Ik danste op weg naar school. Ik zong niet alleen over onze grote vader en eeuwige president Kim Il-sung, maar ook over bloemen en wolken, en lachende kinderen. Natuurlijk zong ik ook liedjes uit de Sovjet-Unie. Dat deden we allemaal.'

Ze glimlachte. 'De duisternis valt in de tuin,' zong ze voor me met haar volmaakte sopraanstem. 'Zelfs het licht is gaan slapen. Een avond in de voorstad waar ik zo van hou. Avond in de voorstad van Moskou.' Ik vond het heerlijk om bij mijn moeder te zitten en zo naar haar te luisteren.

'Tegen de tijd dat ik twintig was,' ging ze verder, 'was ik een begeerde bruid in de stad Hoeryong, waar wij woonden. Mannen uit heel Chosun kwamen naar Hoeryong om daar een echtgenote te zoeken omdat Kim Il-sungs eerste vrouw, Kim Jeong-suk, daarvandaan kwam.'

'Dus Abuji ook!' zei ik gretig. Ik wist dat mijn vader in Yuseon

was geboren. ‘Hij is helemaal daarnaartoe gegaan om jou te zoeken!’

‘Ja,’ zei mijn moeder, op een zachte sistoon die klonk als het geluid dat de kleine groene slangetjes die ik in de heuvels had gezien in mijn verbeelding maakten. ‘Maar vóór je vader was er nog een andere man. Een militair. Met een rechtere rug dan de mijne en brede schouders. Hij was zo knap in zijn uniform, maar hij liet me achter met een verloren gevoel. Ik wist dat we voor altijd gescheiden zouden blijven.’

‘Wat is er, Umma?’ vroeg ik toen ik het verdriet op mijn moeders gezicht zag.

Ze sloeg geen acht op mijn vraag. ‘De mensen zeiden altijd dat ik een mooi meisje was. Ik had veel vrienden en ik zong graag, maar ik had geen enkele interesse voor jongens. Ik zong en speelde fluit in het gemeenschapscentrum. Na een van mijn optredens kwam er een militair achter de coulissen en zei dat zijn vriend kennis met me wilde maken.

‘Dat was in 1960. Ik had een ontmoeting met die militair, en hij en zijn vrienden en ik bleven elkaar vele maanden lang elke avond na mijn optreden zien. De man zei dat ik zong als een nachtegaal. En na enige tijd wist ik dat de dag naderde dat hij zijn familie zou vragen of hij met me mocht trouwen. Ik wist ook dat ik, voor ze ja konden zeggen, een volledige lijst van al mijn familieleden moest overleggen om te laten zien dat ik uit een vaderlandslievende familie kwam. Een goede man als deze kon alleen trouwen met een vrouw die loyaal was aan het regime. Maar ik zou die vrouw nooit zijn, Sunhwa. Ik had familieleden, een oom en een grootvader, die aan het einde van de oorlog met een schip naar het zuiden waren gevlucht. Mijn grootvader had een aantal Amerikaanse soldaten geholpen die naar het noorden kwamen om communisten te zoeken. Na de oorlog begon het regime iedereen te doden die sympa-

thiseerde met de Amerikanen, de vijand. Mijn oom en grootvader gingen naar het zuiden om zichzelf in veiligheid te brengen.'

Een verwant die Chosun verliet om naar Zuid-Korea te gaan was het ergste wat een familie kon overkomen, legde ze uit toen ze het onbegrip op mijn gezicht zag.

'Ik hoorde dit op de dag dat ik besloten had om me bij de politieke partij aan te sluiten en een *dangwon* te worden. Ik dacht dat ik de militair daarmee zou laten zien dat ik het regime steunde en klaar was om met hem te trouwen. Op die dag trok ik mijn beste witte *jeogori* aan, met een zwarte *chima* en *pyunlihwass*, en poederde mijn gezicht. Ik was van plan om de militair die avond na mijn optreden te ontmoeten en hem te vertellen wat ik had gedaan.

'Toen ik de deur uit wilde gaan, hield mijn vader me tegen. "Ah, Hye-soon," zei hij klaaglijk. "Ga zitten." Hij gebaarde naar de vloer naast de tafel, waar zijn dampende kom ochtendrijst nog stond. "We moeten praten."

'Hij ging tegenover me zitten en wong zijn handen. Er stond zweet op zijn voorhoofd, zag ik, ook al was het koud in ons huis. Ik tikte ongeduldig met mijn vingers op mijn knieën.

"Jij kunt geen partijlid worden, geen *dangwon*," zei hij stijfjes.

'Op dat moment, bij die woorden, voelde ik me duizend li achteruitgezet.

"Je hebt familie in het zuiden," zei mijn vader met gebogen hoofd. "De Partij zal je niet toelaten. Waarom denk je dat we hier wonen, in een huis zonder verwarming, zo ver van de hoofdstad, met twee kamers voor ons allemaal? Dat is allemaal omdat je oom en je grootvader gevlucht zijn en hier niet meer wonen."

Mijn moeder zuchtte en staarde in de verte. 'Ik begreep toen dat alleen een man die ook een familielid had dat niet loyaal was aan het regime mij tot vrouw zou nemen. De militair zou nooit mijn

echtgenoot worden. In dit land, waar de sneeuw vijf maanden van het jaar de aarde toedekt, was een huwelijk uit liefde een geschenk waaraan ik me nooit zou kunnen warmen.'

Mijn moeder zweeg plotseling. Ze greep mijn hand en trok me overeind. We keken hoe mijn vader over de weg naar ons toe kwam lopen in zijn donkere, tot de hals dichtgeknoopte katoenen overhemd en bijpassende broek, dezelfde kleding die mijn moeder en al onze volwassen burens droegen. In zijn grote zwarte laarzen leken zijn benen zwaarder dan ze waren. Toen hij dichterbij kwam, zag ik dat zijn wangen rood waren van de wind. Zijn grove haar zat in de war, alsof een vogel er een nest in had gebouwd.

'Niet vergeten: wat ik je verteld heb is ons geheim,' zei mijn moeder terwijl ze het gras van mijn marineblauwe katoenen broek af sloeg.

'Ik wil weten hoe het afloopt, Umma,' smeekte ik.

'Later. Nu moeten we verder. Je oma komt straks op bezoek. Misschien heeft ze wel extra rijst bij zich.'

'*Changwoon, uh watnya?* – Ben je hier?' riep mijn oma toen ze de deur van ons huis hoorde opengaan.

Haar koele blik hield me tegen in de hal toen zij en mijn opa naderden. Mijn vader kwam naast me staan.

'*Abuji, nae wassugguma,*' zei hij. 'Vader, hier ben ik.' Dit is hoe we mensen begroetten in Chosun.

Ik keek in het gerimpelde gezicht van mijn oma. Ze had zulke dunne lippen dat haar lippenstift altijd uitliep op haar gelige huid. 'Mag ik een snoepje?' flapte ik eruit.

Mijn oma stak haar hand in haar canvas tas, gaf mijn moeder een kool en wat witte rijst en stak toen haar lege handen voor zich uit. 'Ik heb geen snoepjes,' zei ze.

De zus van mijn vader woonde vlakbij met haar gezin, en nu zag

ik achter de rug van mijn oma en opa mijn nichtje Heeok staan. Heeok had grote bruine ogen en een plomp lijf dat haar op een blok cement deed lijken. Net als bij mij, net als bij alle kinderen die we kenden, werd haar haar iedere maand door haar moeder geknipt met een zware ijzeren schaar.

Heeok zette grote ogen op toen ze me zag en ze maakte overdreven kauwbewegingen. Zij had wel een snoepje. Ik zag het toen ze haar mond opendeed.

‘Maar zij dan? Wat eet zij?’ vroeg ik mijn oma terwijl ik uitdagend naar Heeok wees.

‘Ik had er maar eentje, en we gingen het eerst naar haar,’ zei mijn oma. Ik keek smekend in Heeoks ogen toen ze naast me kwam staan.

‘Waarom krijg jij altijd van alles wat ik niet krijg?’ fluisterde ik.

Ze keek zelfingenomen, maar zei niets.

Die middag hadden we bij onze hoofdmaaltijd een paar extra lepels rijst bij de *kimchi*. Ik propte het eten in mijn mond en bleef daarmee doorgaan tot mijn kom leeg was. Ik wist dat het niet beleeft van me was en dat mijn vader me later misschien met de bezem zou slaan omdat ik me niet netjes had gedragen tegenover onze gasten. Maar ik had zo’n honger. Mijn maag knorde zelfs in mijn slaap. Op de dag dat mijn moeder ons karige staatsrantsoen van witte rijst, gemengde bruine rijst en andere granen, suiker, noedels en groenten thuisbracht, ging ik vaak op de grond zitten om de noedels ongekookt naar binnen te proppen. Dan kneep mijn moeder haar ogen een beetje dicht, tuitte haar lippen en schudde haar hoofd, wat betekende dat ik in de problemen zat. Zo keek ze nu ook.

Toen we klaar waren met eten kondigde mijn oma aan dat haar jongste dochter, Youngrahn, de zus van mijn vader, de volgende dag naar ons toe zou komen. ‘Ze zal een paar maanden blijven,

om je te helpen tot de baby geboren is,' zei mijn oma streng tegen mijn moeder.

Mijn moeder liet haar schouders hangen en haar oogleden zakten naar beneden. 'Het is me een eer dat Youngrahn hier komt,' antwoordde ze. Het was een beleefd antwoord, maar ik wist dat ze niet blij was. Zo jong als ik was had zelfs ik bij eerdere bezoeken gezien dat Youngrahn verwend en veeleisend was.

De volgende ochtend zeilde Youngrahn ons huis binnen. Ze gooi-
de haar jas op de grond in de kamer waar mijn ouders en ik op
katoenen matten sliepen. 'Als ik over een paar maanden naar de
universiteit ga, krijg ik heel veel eten. De staat weet dat ik meer
eten nodig heb om goed te kunnen denken,' pochte ze tegen mijn
moeder en mij. 'Over eten gesproken, ik heb honger.'

Mijn moeder hing de jas van mijn tante op aan een haakje in
de muur en ging toen naar buiten. Ik hoorde het houten deksel
kraken dat het gat in de grond afdekte waarin we geitenmelk en
groente bewaarden. Toen mijn moeder terugkwam, begon ze pap
te maken.

Mijn tante had een spiegelkje uit haar zwarte leren handtas ge-
haald en begon crème en roze poeder op haar gezicht aan te bren-
gen.

'Mag ik ook?' vroeg ik en ik legde een hand op haar schouder.
Ze kromp ineem en duwde me weg.

'Nee,' snauwde ze. 'Dit is voor grote mensen. Maar ik zal je een
geheim vertellen,' zei ze terwijl ze haar stem zo dempte dat mijn
moeder het niet kon horen. 'Je moeder was toen ze jong was de
mooiste vrouw die iemand ooit had gezien. Misschien word jij
ook wel mooi als je groter wordt.'

Ik kreeg het warm bij die gedachte.

'Vanavond ga ik naar de film,' ging mijn tante verder. 'Misschien

ontmoet ik mijn toekomstige man daar wel.' Haar stem werd weer grof. 'Maar hoe mooi je ook wordt, jij komt alleen in aanmerking voor mannen die zijn afgewezen door vrouwen als ik.'

Ik keerde me van haar af, met gloeiende wangen en zwetende handpalmen, terwijl mijn moeder kommen pap voor ons neerzette.

Mijn moeder at langzaam. Ik volgde het voorbeeld van mijn tante en had mijn kom in een paar happen leeg. Mijn maag wilde meer. Ik keek smekend naar mijn moeder en probeerde me voor te stellen hoe ze eruit had gezien toen ze jonger was, met een zacht en rond gezicht en perfect gewelfde wenkbrauwen. Ik hief mijn lepel op en stak die in mijn moeders kom.

'Stout kind!' snauwde mijn tante terwijl ze mijn hand greep en die ruw opzij duwde. 'Voor zo'n kleintje heb je een gigantische maag! Je mag maar driehonderd gram voedsel per dag. Jij eet zo veel. Je bent een *varken*!'

'Het geeft niet,' zei mijn moeder kalm, en ze schoof haar halflege kom naar me toe.

Die middag lieten mijn moeder en ik mijn tante alleen in huis zodat ze een dutje kon doen. We gingen naar de heuvels om kool of aardappelen te zoeken die na de oogst van het afgelopen jaar misschien op het boerenland waren blijven liggen.

'Umma,' zei ik toen we gingen zitten om op wat kruiden te knabbelen, het enige wat we die dag konden vinden. 'Maak je nu je verhaal af? Wat gebeurde er toen je de militair over je oom en opa vertelde?'

Ze zuchtte. 'Eerst vertelde ik het hem niet. Hij vroeg of ik met hem wilde trouwen, en ik zei ja. Ik weet niet wat me bezielde. Ik leefde in een soort droom. Toen hij eindelijk liet weten dat zijn familie de namen van al mijn familieleden moest hebben, stopte

ik met optreden. Toen hij naar me kwam zoeken, weigerde ik hem ooit nog te spreken.'

'Heb je hem ooit nog gezien, Umma?'

'Ja,' zei ze terwijl ze een haarlok om haar lange vingers wond. 'Dat was nadat ik hier was komen wonen met je vader. Ik was met jou in de kinderwagen aan het wandelen, samen met je oma en je tante. We liepen de militair op de stoep tegen het lijf. Ik schrok zo dat ik de kinderwagen losliet en er in paniek vandoor ging.

'Toen hij me inhaalde, huilde hij. "Waarom heb je me verlaten?" vroeg hij snikkend.

"Omdat mijn oom en mijn opa naar het zuiden zijn overgelopen," zei ik, nadat ik eerst om me heen had gekeken of je vaders moeder en zus niet in de buurt waren. Zoals je weet hoort een getrouwde vrouw nooit in haar eentje met een man te praten die geen familie van haar is.

"Dat kan me niet schelen," zei hij, met zijn ogen strak op de mijne gericht. "Ik wou dat je het verteld had."

'Ik wist niet wat ik moest zeggen. Al mijn adem was me benomen. "Jij zit in het leger," zei ik uiteindelijk. "Hoe kun je zo'n baan ooit houden als je met mij getrouwd zou zijn?"

"Ik zou het leger hebben verlaten om met jou samen te zijn," zei hij. "Ik weet dat je nu een kind hebt, maar ga ervandoor met mij. Jullie allebei."

Mijn moeder draaide zich naar me toe. 'Ik dacht aan jou, Sunhwa. Ik dacht aan het moment dat ik jou voor het eerst in me voelde bewegen. Ik dacht aan je kleine vingertjes, aan hoe die zich om de mijne klemde als ik je 's nachts vasthield als we naast elkaar lagen te slapen. Ik dacht aan je zachte haartjes en je zoete, zwoele geur. Toen dacht ik aan je vader, die ondanks mijn verleden met me getrouwd was.

"Ik heb een dochtertje," zei ik tegen de man. "Ik ben tevreden

met mijn leven. Ik wil het niet veranderen. Goedendag.” Toen holde ik terug om jou te zoeken.’

Mijn moeder hilde nu zachtjes en haar tranen vielen op mijn haar. “Ik hou van jou” betekent heel veel dingen,’ zei ze. ‘Het is als die mus.’ Ze wees naar een vogeltje dat over het pad van de ondergaande zon naar de pijnbomen vloog. ‘Als de liefde bij ons komt, moeten we haar laten landen. Maar we moeten ook bereid zijn om haar los te laten.’

2

Youngrahn was gestuurd om mijn moeder te helpen omdat mijn vader kortgeleden was overgeplaatst naar een fabriek in Suhdoosoo, een dorpje in de bergen. Hij kwam om de paar weken thuis om te kijken hoe het met mijn moeder ging. Toen het einde van haar zwangerschap naderde, leed ze aan kramp in haar benen. Ze deed een paar keer per dag een dutje. Maar Youngrahn maakte geen maaltijden klaar en veegde de vloer niet na het eten. Ze bracht al haar tijd door met poeder en lippenstift aanbrengen, naar de bioscoop gaan en ons voedsel opeten. Terwijl mijn moeder dikker werd rond haar middel, werd de rest van haar lichaam dunner. De baby hing als een grote bal in haar buik. Youngrahn daarentegen werd ronder in haar gezicht, haar buik en haar benen. 'Jouw vader is mijn oudste broer,' zei ze tegen me toen ik haar om een hapje van haar noedels vroeg. 'Wat van hem is, is ook van mij.'

Mijn moeder deed de was in grote metalen ketels in de achtertuin. Ik was nog te klein om iets anders te doen dan toekijken terwijl ze de natte katoenen lakens naar de waslijn sleepte en ze eroverheen wierp. Haar gezicht was vertrokken van inspanning.

Mijn tante Youngrahn keek toe als mijn moeder me bloot in de keuken neerzette, op een hemd en mijn onderbroek na, en mijn huiverende lichaam waste met koud water uit de waterput en mijn

haar inzepte met de witte zeep waarmee we onze kleren wasten. Zodra Youngrahn over eten begon, hield mijn moeder op met wat ze aan het doen was en maakte witte rijst of pap klaar. Umma zei nu zelden iets tegen mij, behalve om me een opdracht te geven, en ze zong nooit meer.

Op een koude dag in de tiende maand waarop de wolken langs de ijsblauwe hemel gierden, kondigde mijn tante aan dat ze wegging. Ik had inmiddels alle drie mijn broeken en alle vier mijn hemden aan om me warm te houden terwijl ik buiten tussen de bladeren speelde. Mijn tante pakte alle witte rijst uit onze kastjes in, samen met haar nagelvijl, haar witte gezichtspoeder, haar *chima* en haar haarkrullers. Ze wikkelde alles in een stuk *bojagi*-stof en bond die tot een bundel, de traditionele Koreaanse *bottari*.

Toen het eerste laagje sneeuw op de grond lag en de bomen naakt in de huilende wind stonden, ontwaakte mijn moeder schreeuwend uit haar slaap. De lucht was nog zwart. Ik gooide de dekens van me af, rende naar het raam en zette een houten plank voor het glas, want ik dacht dat mijn moeder een nare droom had gekregen van de kille tocht.

Maar mijn moeder schreeuwde nog harder, en ik begreep dat ze moest bevallen. Ze had me verschillende keren laten zien wat ik moest doen als dit moment zou aanbreken. Nu kwam ik in actie. Ik haalde de lakens en handdoeken tevoorschijn die ze had gewassen en opgevouwen, en schoot mijn jas en laarzen aan om hout uit de schuur te halen. Ik stapelde het hout op in het fornuis in de keuken, precies zoals mijn moeder het me had voorgedaan: dunne takjes en dennenappels onderop, dikkere stukken hout erop en bovenaan nog wat twijgjes. Ik deed een stap naar achteren en stak de onderste laag aan met een lange lucifer.

Toen mijn moeder en ik dit oefenden, hadden we elke keer nog

even naar de oplaaiende vlammen staan kijken, genietend van de warmte die door de kachelpijpen onder de keukenvloer begon te stromen. Maar vanavond ging ik het donker weer in om de *ajum-ma's* te halen, de getrouwde vrouwen, terwijl de wind mijn wangen rauw schuurde. Deze vrouwen zouden mijn moeder helpen de baby ter wereld te brengen.

In de vroege uurtjes van de ochtend werd het eindelijk stil in huis. Een van de getrouwde vrouwen vertelde me dat mijn zusje er was. Ik ging behoedzaam naar de baby toe, met mijn handen voor mijn ogen, bang om het ding te zien dat zo had gekrijsd.

Ik gluurde tussen mijn vingers door en zag het warrige, zwarte haar van de baby, die in een wit lakentje gewikkeld bij mijn moeder aan de borst dronk. Mijn vader had de naam Sunyoung gekozen voor als het een meisje zou zijn. Mijn moeders gezicht was nat en opgezet. Haar haar was ook nat. De lakens om haar heen waren beklemd met bloed. Maar toen ze naar mij keek en glimlachte, glansden haar ogen als de volle maan boven de besneeuwde maisvelden in de midwinter.

Een van de getrouwde vrouwen zei dat mijn moeder iets moest eten en vroeg me wat te gaan halen. Mijn moeder kreunde en zei dat er geen korrel rijst in huis was. De getrouwde vrouwen zuchtten tegen elkaar van ontzetting.

Als de baby een paar maanden oud zou zijn, vertelde mijn moeder, zouden we met zijn drieën naar de bergen verhuizen om dichterbij het werk van mijn vader te wonen. Mijn moeder zei dat ik het fijn zou vinden in Suhdoosoo. De lucht was er zo schoon, vertelde ze, dat het zou aanvoelen alsof mijn longen met fris water uit de put waren gewassen. In de winter zou er een dikke laag sneeuw op de bergen liggen, perfect om vanaf te sleeën, en in de lente zouden de bergen bedekt zijn met *jindalae*-bloemen.

‘Weet je,’ zei mijn moeder terwijl ze zich bukte zodat onze ogen even hoog waren, ‘jouw naam betekent eerste bloem. Je bent geboren in de vijfde maand en aan het begin van die maand begint de *jindalae* te bloeien. Halverwege die maand is die op zijn mooist. De *jindalae* maakt de weg vrij voor alle bloemen die daarna komen.’

Een zusje in huis hield een belofte van vriendschap in. Een vriendschap die hecht zou blijven, anders dan die met mijn nichtjes, die zelfingenomen waren geworden omdat zij alle verwennerij van mijn oma kregen. ’s Avonds sliep mijn moeder met de kleine Sunyoung aan haar ene kant en mij aan de andere, allemaal onder haar groen met witte dekbed.

Ik hield van de manier waarop de vingertjes van mijn zusje zich om de mijne krulden. Ik lag naast haar op de dag dat mijn moeder onze eigendommen in houten kratten inpakte.

Ik zong altijd een slaapliedje dat mijn moeder vroeger voor mij had gezongen. ‘Slaap, slaap, mijn baby, slaap maar lekker, mijn baby. Honden, nu niet blaffen! En hanen, nu niet kraaien! *Jajang, jajang, oori aga, jaldo janda, oori aga, muhng muhng gae-ya, jitji mara, ggo ggo dakdo, oolij mara.*’

Soms viel mijn moeder ook in. Ik was blij dat dat liedje weer terug was in ons huis.

Op de dag van ons vertrek brachten mijn grootouders ons naar het station. Ik raapte al mijn moed bij elkaar en vroeg dapper aan mijn oma: ‘Waarom krijgt u zo veel snoepjes, maar geeft u er nooit eentje aan mij?’

Boos sloeg ze haar armen voor haar zware borstkas over elkaar. ‘Iemand uit onze familie, een schoonzoon, werkt in de mijnen. Hij ademt veel metaalstof in en daarom krijgt hij die snoepjes, en soms ook koekjes, als *youngyangjeh* – vitamines.’ Mijn oma klakte met haar tong. ‘Leer je het dan nooit? Jij mag zulke dingen niet vragen.’

Ik voelde mijn wangen branden toen ik naar achteren stapte. Ik heb ook vitamines nodig, protesteerde ik in stilte. En waarom kreeg mijn nichtje snoepjes en ik niet? Per ongeluk zette ik een van mijn hielen op mijn opa's tenen.

'Kijk de volgende keer uit waar je loopt.' Hij sprak met een lage, uitdrukkingsloze stem waar ik het koud van kreeg, zelfs op zo'n warme, klamme dag. Ik wendde mijn blik af toen zijn oogjes zich in de mijne boorden. Maar toen ik bij mijn opa vandaan wilde lopen, greep hij me bij de arm, kneep met zijn sterke vingers in mijn vlees en boog zich dicht naar me toe.

'Hier,' fluisterde hij terwijl hij iets in de zak van mijn marineblauwe wollen jas stopte. Hij hield zijn gezicht zo dicht bij het mijne dat ik de sigarettengeur van zijn adem kon ruiken. 'Tegen niemand zeggen,' zei hij terwijl hij mijn arm losliet en me over mijn hoofd streek. 'Het is ons geheimpje en het zijn de enige die je ooit van me krijgt.'

Ik knikte zenuwachtig.

Ik stak mijn hand in mijn zak en krulde mijn vingers om twee harde, rechthoekige dingen heen. Mijn ogen lichtten op. Het waren snoepjes.

Op het station in Suhdoosoo kwam mijn vader ons ophalen, samen met een andere man. Deze man was veel ouder dan mijn vader, en met zijn grote hoofd en kromme O-benen leek hij net een kikker. De man stapelde al onze spullen op in een vierkante auto met een schoorsteen op het dak. Het was een 'benzine-auto', legde de man uit. Hij reed ons vieren naar ons nieuwe huis, een lang en smal betonnen huis dat als een treinwagon in een rij van dezelfde woningen was geschakeld. De huizen waren gebouwd voor de arbeiders in de elektriciteitscentrale waar mijn vader als ingenieur een tunnelsysteem hielp ontwerpen.

Mijn moeder ging direct aan het werk en legde een vuur aan met het hout dat ze in onze nieuwe schuur vond. Ik hielp zo goed als ik kon, pakte potten en pannen uit, maar ik kon er mijn aandacht niet bij houden. Uit het raam zag ik de winterzon achter besneeuwde bergtoppen ondergaan. Op het met een hek omgeven terrein naast ons zag ik een rond apparaat staan. ‘Een *baeguneh!*’ riep ik uit toen ik de draaimolen zag. De wind liet hem een heel klein beetje heen en weer gaan.

Terwijl ik daar stond te kijken buitelde er vanuit een grote zwarte deur een aantal kinderen het omheinde terrein op. Ze klommen op de draaimolen en hielden zich vast aan de zilveren stangen aan de bovenkant. Eén jongen rende mee en trok aan de stangen om het ding te laten draaien. De kinderen draaiden zo snel rond dat hun marineblauwe petten afvielen. Van hun gelach kreeg ik zin om mee te doen.

‘Als ik naar school mag,’ zei ik die avond tegen mijn moeder terwijl ik mijn rijst at en zij Sunyoung de borst gaf, ‘ga ik het hier heel leuk vinden.’

Maar de dagen verstreken en ik bleek eenzamer dan ooit. Het was te koud om uit wandelen te gaan en mijn moeder had het druk met de baby. Als de baby sliep, deed mijn moeder dat ook. Er was geen sprake van dat ik naar school kon. Ik had een ooginfectie en moest thuis in quarantaine blijven tot ik beter was. Ik kon alleen maar door de barsten in het beijdsde raam naar het schoolplein naast ons staren.

Voor ik het wist, vierde ik mijn vijfde verjaardag. Die leek erg op mijn vierde, met een kom witte rijst als ochtendmaal. Mijn moeder bond mijn zusje met een lap stof op haar rug en met zijn drieën maakten we een wandeling tussen de geurige *jindalae* in de bergen. Toen ik op de terugweg mijn voeten op de cement-

weg naar ons huis zette, vond ik een eindje touw. Dat touwtje was de volgende maand mijn enige speelgoed. Ik wond het om mijn vingers, draaide het in allerlei vormen, zoals sneeuwvlokken en geiten, tot het uiteindelijk brak.

Ik droomde van drie dingen: van het moment dat mijn zusje oud genoeg zou zijn om met me te spelen, van de tijd dat ik naar school zou gaan en op het ronde speeltoestel zou kunnen, en van mijn moeders periodieke terugkeer van het rantsoeneringscentrum met ons voedsel voor de volgende twee weken. Zodra ze ons rantsoen had opgehaald, propten mijn zusje en ik ons altijd vol met rauwe noedels, zomaar op de keukenvloer.

Helaas groeide mijn zusje niet snel genoeg op, genas mijn ooginfectie niet en waren de voedselrantsoenen nooit echt toereikend. Wel vond ik onverwachte speelkameraadjes: luizen. De beestjes nestelden in het zachte, fijne haar van mijn zusje. Ik zette haar tussen mijn benen en haalde ze met een stokje uit haar haar. Dat doodde de tijd, tot mijn zusje zich begon te vervelen, op haar mollige beentjes overeind kwam en naar de kastjes hobbelde, waar ze pannendeksels vond om tegen elkaar te slaan.

Soms ging mijn moeder achter me zitten als mijn zusje aan het spelen was. Dan zette ze me tussen haar benen en haalde ze de luizen uit mijn haar. 'Ik wil je een verhaal vertellen,' zei ze op een winterdag toen we zo bij elkaar zaten. Het was ons tweede jaar in de bergen. Ik ging er lekker voor zitten om naar haar te luisteren.

'Er waren eens een broertje en een zusje die alleen thuis moesten blijven terwijl hun moeder ging werken. Ze moesten van hun moeder de deur op slot doen en mochten niemand binnenlaten. Het broertje en het zusje gehoorzaamden, maar op een dag stak een tijger zijn poot door een raam naar binnen en zei met een hoog stemmetje: "Doe open. Ik ben jullie moeder. Maak de deur open."

“Ik geloof niet dat jij mijn moeder bent,” zei het meisje.

“Voel maar aan mijn handen,” zei de tijger, die zachte witte handschoenen droeg. Zijn handen voelden inderdaad net zoals die van hun moeder. Het broertje en het zusje renden naar het raam. De tijger had een katoenen jurk aan die op de jurk van hun moeder leek, maar aan de achterkant stak zijn staart eronderuit.

“Wat moeten we doen?” vroeg het jongetje.

“Vluchten,” zei het meisje.’

Mijn moeder trok me nog steviger tegen zich aan en gebruikte voor ieder personage een ander stemmetje.

‘Het broertje en het zusje renden naar buiten en klommen in een hoge eikenboom, helemaal bovenin, waar ze naar de tijger gingen zitten kijken. De tijger ging achter hen aan, maar vond het moeilijk om in de boom te klimmen.

“Smeer je handen in met sesamolie. Dan heb je meer grip op de bast,” riep het meisje tegen de tijger. Maar met de olie op zijn poten kon de tijger zich natuurlijk helemaal niet meer aan de boom vasthouden.

‘Het jongetje, dat niet zo slim was als zijn zus, riep tegen de mopperende tijger: “Haal een bijl.” De tijger rende naar het huis van de kinderen en pakte hun vaders bijl. Toen hij terugkwam, hakte hij voetensteuntjes uit in de boom en begon te klimmen. Toen de tijger vlak bij de kinderen was, riep het meisje de hemel aan. En terwijl ze dat deed, zag ze een ekster, een vogel die geluk brengt.

“Liefste hemel, als je wilt dat we in leven blijven,” riep ze, “laat dan een nieuw touw naar beneden zakken. En als je wilt dat we sterven, laat dan een verrot touw zakken, zodat we zullen vallen.”

‘Er kwam een gloednieuw touw uit een wolk naar beneden en het jongetje en het meisje klommen helemaal omhoog naar de hemel en veranderden in de zon en de maan.’

‘En wat gebeurde er met de tijger?’ vroeg ik, met mijn armen van spanning strak om mijn knieën geslagen.

‘De tijger had de smeekbede van het meisje gehoord en riep ook de hemel aan. Hij wilde de sterren tussen de zon en de maan worden. De hemel liet een verrot touw zakken. De tijger, die nog minder slim was dan het jongetje, had de woorden van het meisje niet goed begrepen en dacht dat hij wel in het oude touw kon klimmen. Hij greep het stevig beet en klampte zich er met zijn hele lijf aan vast, maar toen viel hij midden in een veld met gierststoppels.’

‘O,’ zuchtte ik. ‘Die arme tijger!’

‘En daarom,’ ging mijn moeder verder, ‘zijn in sommige delen van Chosun de gierststengels rood vanbinnen als je ze doorsnijdt, als teken van het bloed van de tijger.’

Ik legde mijn kin op mijn knieën en dacht na over het verhaal. ‘Als je goed bent en een vriendelijk hart hebt,’ zei ik langzaam, ‘dan word je voor al je pijn en moeite beloond met wat je het liefste wilt. Maar als je een slecht hart hebt, stort je neer op de aarde. Dat betekent het verhaal, denk ik.’

‘Denk je dat?’ vroeg mijn moeder terwijl ze tranen in haar ogen kreeg. Ze veegde haar vochtige wangen af, stond op om rijst te maken en zei geen woord meer tegen me.

Eerste druk juni 2015

Oorspronkelijke titel *Stars Between the Sun and Moon*

Oorspronkelijke uitgever Douglas and McIntyre Ltd.

Copyright © 2014 Lucia Jang and Susan McClelland

Copyright © 2015 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Mechteld Jansen

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagbeeld Stephen Foote

Opmaak binnenwerk Hans Gordijn, Baarn

ISBN 978 90 261 3843 0

ISBN e-book 978 90 261 3844 7

NUR 320

www.uitgeverijdefontein.nl

Enkele namen, data en plaatsen in dit verhaal zijn veranderd om mensen die nu nog in Noord-Korea – oftewel Chosun – wonen te beschermen tegen het risico gevangengezet, gemarteld of gedood te worden vanwege hun betrekkingen met Lucia Jang. De auteur noemt zichzelf Sunhwa op de bladzijden die volgen; Lucia Jang is de naam die ze heeft aangenomen toen ze in Canada woonde.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.